Słowniki biograficzne. Historia, którą widzimy i czytamy poprzez ludzkie losy.

… zaczęło się od inskrypcji na egipskich pomnikach i babilońskich napisów klinowych, a niektórzy za słownik biograficzny biorą „Stary Testament". Celem było zawsze poznanie człowieka

Ogromna praca nad hasłami-biogramami w Polskim Słowniku Biograficznym trwa od 1935 roku. Dzięki współpracy blisko 4000 autorów powstało ok. 28500 życiorysów od Popiela, Piasta i Rzepichy. Te biograficzne noty układają się często w pasjonujące opowieści, pełne przygód, sukcesów, dramatów i codziennej żmudnej pracy. Słowniki to monumentalna historia Polski i do niej należy także „Słownik Legionistów Polskich 1914-1918", który współtworzę od ponad 10 lat.

Polska Akademii Umiejętności w dn. 17–18 maja 2023 gościła uczestników konferencji zorganizowanej przez Komisję Biograficzną PAU, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN i Towarzystwo Badaczy i Miłośników Historii XIX wieku w Krakowie. Korzystając z niecodziennej okazji razem z Kasią Grzyb wzięłyśmy w tej konferencji udział. To ciekawe doświadczenie, pełne inspiracji i potwierdzające wagę i potrzebę spokojnej, wytrwałej pracy nad dokończeniem wydania "Słownika Legionistów Polskich 1914-1918".

W ciągu ostatnich dwóch dekad trafiło na rynek księgarski wiele słowników biograficznych. Są wśród nich interesujące publikacje ukazujące społeczności uczonych i absolwentów wyższych uczelni, profesorów jezuickich szkół, słowniki ukazujące ludzi nauki oraz mniejsze biografie, jako portret zbiorowy osób ujętych na jednej fotografii szkolnej. Od lat ukazuje się jeden z najcenniejszych - „Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających" i wydano Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae". Oba dzieła były jednymi z ważniejszych źródeł w mojej pracy nad „Słownikiem Legionistów Polskich 1914-1918". Powstają także w sieci obszerne bazy (publiczne lub nie) z życiorysami czy też informacjami do nich. Wydawnictwa biograficzne (papierowe i internetowe) pełnią ważną rolę w warsztacie humanisty, badacza dziejów czy historyka. Dla mnie są nieocenioną pomocą i od lat piszę biografie żołnierzy Legionów Polskich posiłkując się nimi. Warto wiedzieć, że stanowiąc narzędzie pomocnicze przy prowadzeniu badań, pełnią najważniejszą funkcję - dokumentacyjną. Pośród innych publikacji naukowych słowniki biograficzne wywalczyły już sobie status dzieł niezależnych i bynajmniej nie marginalnych. „ Słownik Legionistów Polskich 1914-1918" jest częścią tej niezwykłej, „niekończącej się biografii narodowej" i ma już swe miejsce wśród słowników biograficznych obok Polskiego Słownika Biograficznego".

Podczas konferencji miałam możliwość przedstawienia naszego dorobku. Zaprezentowałam przywieziony do Krakowa 1. tom „Słownika Legionistów Polskich 1914-1918". Miałam sporo czasu, bo uczestnicy z dużym zainteresowaniem wysłuchali informacji o tworzeniu słownika, pracy badawczej i naukowej oraz aspektach organizacyjnych. Z wystąpień wynikało, że „Słownik…" (znany już od pierwszego wydania) spełnia wymogi jakie stawiane są współczesnym wydawnictwom biograficznym. Nic dziwnego, dzieło to tworzył prof. dr hab. Janusz Cisek, wybitny historyk, znawca opracowań historycznych, źródeł i archiwów, mój nauczyciel, z którym ja i Łukasz Wieczorek spędziliśmy wiele czasu dyskutując każdy organizacyjny szczegół naszego dzieła. Jak się przekonałam słuchając pytań uczestników „Słownik…" jest znany i ceniony w środowisku historyków i nie tylko ze względu na ogromną zawartość i treść, którą wnosi do literatury dziedzinowej. Odpowiada on także na oczekiwania badaczy i szerokie oczekiwania społeczne, np. potomków legionistów, regionalistów, studentów, a także uczniów, harcerzy. Słownik od swych początków docenia rolę kobiet i ich wkład w dzieło odzyskania niepodległości. Wśród wielu informacji ważna była właśnie ta, o rosnącej reprezentacji i statusie kobiet nie tylko w słownikach dziedzinowych ale o opracowywaniu słowników poświeconych kobietom. Oczekiwany jest np. „Słownik pisarek i tłumaczek polskich XIX w."

Szersze dyskusje o sprawach poruszanych podczas wystąpień toczyły się także w czasie przerw. O tym, że twórcy słowników biograficznych stają przed wieloma dylematami, bo nie ma jednego dobrego przepisu na notę, biogram czy życiorys. Wiemy, że informacje powtarzać się mogą w wielu wydawnictwach tradycyjnych czy w sieci, a jednak musimy je powtórzyć. Czy to plagiat? Nie. Pisarz, malarz, naukowiec, czy — w przypadku „Słownika Legionistów Polskich 1914-1918" — żołnierz, mógł żyć jak chciał, a w jego biografii czy dziesięciu jej wersjach udokumentowane fakty i daty powinny się zgadzać. Fakty powinny być też raczej obiektywnie przedstawione choć konstrukcja biogramu może być różna. Podczas rozmów kuluarowych zwrócono uwagę, że w na stronie redakcyjnej w wydanym przez Muzeum „Słowniku Legionistów Polskich 1914-1918" nie zamieszczono informacji o wydaniu pierwszym z 2017 roku, co jest obowiązkowe, gdyż słownik służy jako źródło np. biogramów do PSB. Mamy szansę to naprawić.

Słowniki biograficzne podobnie, jak pamiętniki, fotografie, miejsca czy kroniki rodzinne i szkolne były i są inspiracją do rozszerzenia badań nad bohaterem i pokazania go w szerokim kontekście historycznym i w jego środowisku, na tle epoki i przemian, z indywidualnymi doświadczeniami i aspiracjami. Zachęcam do zaglądania do słowników biograficznych, a „Słownika Legionistów Polskich 1914-1918" w szczególności, bo warto i może znajdzie się w nich interesujący bohater i ktoś napisze doktorat…

EKO

Fot. Dr hab. Elżbieta Orman z IH PAN prezentuje „Wspomnienia Emilii ze Szwarców Heurichowej (1819-1905) i jej córki Teodory z Heurichów Kiślańskiej" w opracowaniu naszego kolegi dr. Emila Noińskiego i Ewa Kozłowska ze „Słownikiem Legionistów Polskich 1914-1918" podczas konferencji.

Autor: Ewa Kozłowska, Program Żołnierze Niepodległości,